

відсутня. Основними формами еколого-натуралістичної роботи в позашкільній були масові пересувні (естафети, конкурси, акції) та стаціонарні (гуртки), які були спрямовані на формування практичних знань, умінь і навичок здобувачів освіти в галузі сільського господарства. Зроблено висновок, що бюрократично-консервативний стиль керівництва, відвертий волюнтаризм у прийнятті рішень, призводив до хиб і прорахунків, гальмував розвиток демократичних змін в освіті і в тому числі позашкільній.

Ключові слова: еколого-натуралістична робота, заклад позашкільної освіти, партійна ідеологія СРСР.

УДК 784.011.26.087.6:781.65(510)«195/201»

Андрій Єрьоменко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-4349-4288

Наталія Єрьоменко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0001-6038-5940

DOI 10.24139/2312-5993/2023.07/163-171

МИСТЕЦТВО ВОКАЛЬНОЇ ІМПРОВІЗАЦІЇ У ПОПУЛЯРНІЙ МУЗИЦІ КИТАЮ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті здійснено аналіз мистецтва вокальної імпровізації у популярній музиці Китаю другої половини ХХ – початку ХХІ століття; виокремлено жанри та напрями сучасної популярної музики Китаю, що сформувалися у період 50-х років минулого століття, а також прослідковано історичну ретроспективу їх становлення першої половини ХХІ століття. З'ясовано вплив державотворчих, політичних та суспільно-економічних процесів, які відбувалися на території КНР у 50-80-ті роки ХХ століття на становлення масової естрадної культури країни, охарактеризовано роль впливу американських та європейських музичних стилів у сфері популярної музики Китаю. Виявлено жанри популярної музики Китаю періоду другої половини ХХ – початку ХХІ століття в яких має місце мистецтво вокальної імпровізації. Визначено специфіку основних стилів та жанрів сучасного китайського естрадно-вокального мистецтва. Стисло розглянуто специфіку основних жанрів китайської сучасної популярної музики, а саме: дитячої пісні, ліричної пісні, сучасної пісні (шидайцю), популярної пісні юеською мовою, китайської масової пісні та розкрито історичну динаміку їх розвитку.

Зазначено, що шидайцю – як напрям сучасної популярної музики, виник на основі синтезу блюзу, джазу та вважається попередником китайського національного джазу. Конкретизовано прояви мистецтва вокальної імпровізації через творчість співачок, що виступають яскравими представниками шидайцю. Представлено постаті солістів, які у сучасній популярній музиці є обличчям китайського джазу та взірцем у майстерному втіленні імпровізації. На прикладі китайських вокалістів, які віртуозно володіють імпровізацією у джазовому стилі, більш детально висвітлено творчість співачки Чжан Їн.

Ключові слова: вокальна імпровізація, популярна музика Китаю, шидайцю, китайський джаз, естрадно-вокальне мистецтво, жанрово-стильові тенденції, міжнаціональні взаємовпливи.

Постановка проблеми. Новаторські тенденції сучасної музичної культури Китаю активно поширюються у світовому мистецтві. Жанр популярної вокальної музики знайшов свою аудиторію не лише серед слухачів азіатських країн, а й у числі європейської молоді, зокрема й української. Творчість представників китайської естради періоду другої половини ХХ – початку ХХІ століття характеризується швидкими темпами розвитку та змін.

Популярна китайська музика за чверть століття пройшла шлях від комуністичного егоцентризму до швидкого поширення в межах КНР, та протягом періоду свого становлення вона зазнавала відчутного впливу європейської та американської естрадної індустрії. Внаслідок цього і сформувався стиль із власними семантичними, жанрово-стильовими та виконавськими особливостями під назвою шідайцю – «сучасна популярна музика».

Інтернаціональна взаємодія у масовому вокальному мистецтві Китаю у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття нерозривно пов'язана із відкриттям кордонів для іноземних музичних колективів та солістів, які і сьогодні шукають додаткових можливостей для творчої реалізації у межах держави. Важливою передумовою для формування і удосконалення тенденцій китайської естрадної сучасної музики, порівняно з 50-70-ми роками ХХ століття, стала зміна керівництва країни, а також підтримка з боку органів державної влади, представники якої усвідомлювали вагоме значення впливу культури на формування міжнародного статусу КНР.

Сьогодні світу відомі імена китайських естрадних виконавців, які за рівнем виконавської майстерності та віртуозності не поступаються місцем європейським чи американським виконавцям, а мистецтву їх імпровізації притаманні самобутні риси, характерні для національного стилю країни.

Аналіз актуальних досліджень. Поширення китайського популярного вокального мистецтва у світовій музичній культурі сьогодні викликало певну зацікавленість серед науковців до його вивчення. У зв'язку із цим у галузі музичної науки та досліджень китайської культури спостерігається зростання кількості публікацій у напрямку вивчення популярної музики Китаю, зокрема і питань мистецтва вокальної імпровізації.

Висвітлення історіографічних, національних та виконавських питань щодо становлення і розвитку китайської популярної музики

набуло досить широкого розповсюдження у працях сучасних китайських науковців. Серед них можна відмітити: Лі Ган, Мо Жи Гень, Сунь Цзі Нань, Сунь Жуй, Ю Цзін Бо та інших.

У вітчизняному мистецтвознавстві особливості сучасної популярної музики Китаю, зокрема і мистецтва вокальної імпровізації в даному жанрі, розкривали: А. М. Бойко, І. І. Польська, Т. М. Мадишева та інші. Мистецтво вокальної імпровізації у творчості сучасних китайських естрадних виконавців розглядається менш детально, що обумовлює актуальність наукової розвідки у даному напрямку.

Мета статті полягає у висвітленні виконавського мистецтва вокальної імпровізації у популярній музиці Китаю другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Методи дослідження становлять базові принципи теорії пізнання (об'єктивність, науковість, історизм, цілісність, взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ і процесів дійсності); основні положення системного, аксіологічного, мистецтвознавчого, компетентнісного й культурологічного підходів як методологічного способу вивчення мистецтва вокальної імпровізації; концептуальні положення теорії професійної майстерності, психолого-педагогічної науки в галузі фахової підготовки вокалістів, зокрема, формування виконавської майстерності та творчого розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу. Жанр популярної музики як самостійний напрям на території Китаю виник відносно нещодавно – у 40-х роках минулого століття. Впродовж двадцяти років Шанхай, що був і залишається одним із центрів музичної культури, слугував головним осередком становлення і розвитку естрадного мистецтва Сходу.

Фундатором стилю популярної вокальної музики у Китаї є Лі Цзінь Хуея (1891–1967), який згодом отримав почесне звання «Короля естрадної музики». Він сприяв виникненню жанрів дитячої естрадної пісні та шидайцю – «сучасної музики», призначеної для дорослої аудиторії, які й стали першими жанровими різновидами китайського естрадно-вокального мистецтва. Пісня «Маленький дощик» Лі Цзінь Хуея вважається зразком становлення китайської сучасної популярної музики (Бойко, 2017а).

Вивчаючи популярну музику Китаю науковець А. М. Бойко відмічає, що «... характерною ознакою жанру сучасної пісні спостерігається доволі яскрава взаємодія східного та західного начал на рівні міксування мовноінтонаційних та ладогармонічних елементів

китайської (здебільшого через використання пентатоніки), європейської та американської музики, а також поєднання традиційного національного та іноземного, в основному джазового інструментарію (саксофон, труба, барабани тощо)...» (Бойко, 2019, с. 91). Авторка зазначила, що твори композитора Лі Цзінь Хуея досить часто звучали у виконанні Лі Мін Хуей (1909 – 2003) – яскравого представника китайського естрадного вокального мистецтва від початку його зародження. Співачка стала першою виконавицею пісні «Маленький дощик» і однією з тих, що присвятили свою вокальну творчість розвитку напрямку сучасної популярної музики Китаю. У жанрі шідайцю популярності набули також виконавиці: Гун Цю Ся (1918–2004), Бай Хун (1919–1992), Чжоу Сюань (1920–1957) (Бойко, 2019).

Дослідник Пінг Ло Фу характеризує шідайцю, як жанр легкої сучасної музики, відмічаючи його розважальність, а також доступність музично-лексичного матеріалу для сприйняття і запам'ятовування. Простота та невимушеність сприяла масовому розповсюдженню сучасної музики Китаю другої половини ХХ століття у закладах розважального типу: кафе, барах, ресторанах, тощо (Бойко, 2017б)

Саме з шанхайських кафе та ресторанів розпочалася співоча кар'єра Лі Сян Лань (1920–2014) – відомої китайської вокалістки, у співочому репертуарі якої переважали композиції шідайцю. Пісням, що звучали у виконанні Лі Сян Лань, притаманний синтез китайських національних музичних традицій із західними стилями блюзу та джазу. У композиціях із блюзово-джазовими елементами: «Другий сон» (музика Хен Шаня, слова Чень Ге Сіна), «Ноктюрн», «Запах ночі» (автор музики та слів Лі Цзінь Гуан), «Квітковий запах для коханого» (музика і слова Яо Мін та Яо Лі), «Коли приїдеш знову» (музика Лю Сюе Ань, слова Шень Хуа) співачка представляла мистецтво вокальної імпровізації найчастіше, оскільки вони за своєю стилістикою надавали можливість для свободи пісенного самовираження артиста.

У зв'язку із посиленням економічно-соціальних відносин між КНР та СРСР, як держав комуністичної ідеології правління, у 50-60-тих роках ХХ століття відчувається помітний вплив радянської масової пісні на популярну китайську музику, що спричинило появу жанру китайської масової пісні. Композиції були позбавлені високого художньо-образного змісту та призначалися переважно для пропаганди ідей влади. Їх стиль мав піднесено патріотичний настрій, а манера виконання передбачала чіткий та голосний спів. Тому про

наявність можливостей для включення елементів вокальної імпровізації у китайській масовій пісні говорити досить складно.

На відміну від решти країни, яка потрапила під вплив Радянського Союзу, Гонконг, зважаючи на умови Нанкінського договору (1842 р.), які були дійсними до 1997 року, знаходився під патронатом правлінням Великобританії. У зв'язку з цим у період 50-70-х років ХХ століття місто стає центром сучасної популярної китайської музики із відчутним впливом тенденцій західної естрадної культури.

Саме в цей час у Гонконзі активізувалася гастрольна діяльність іноземних виконавців популярної музики. Виступи зірок світової естради: Фр. Синатри, П. Педж, Е. Преслі, «The Beatles» здійснили суттєвий вплив на подальший розвиток китайського естрадно-вокального мистецтва (Бойко, 2017б).

У репертуарі видатних китайських артистів періоду 50-70-х років, зокрема таких як: Ден Лі Цзюнь, Яо Лі, Ге Лань, Чжан Лу, Хань Бао І – з'являються пісні із добре відчутними жанрово-стильовими рисами західної популярної музики (джазу, блюзу, рок-н-ролу, танго). Відмітимо, що блюзові та джазові ритмо-інтонації помітні у композиціях із репертуару Ден Лі Цзюнь та Яо Лі «До побачення, мій коханий» (муз. Пін Вей Чан Хуана, сл. Вень Цзюнь), «Трояндо, трояндо, я люблю тебе!» (муз. Чень Ге Сіна, сл. У Цунь) (Чжен Кай, 2010).

Вокальна імпровізація у китайській естрадній музиці періоду другої половини ХХ – початку ХХІ століття втілювалася переважно у композиціях шідайцю, гармонія яких тяжіла до джазового, блюзового та ритм-енд-блюзового стилів. Оскільки у інших жанрах сучасної популярної музики Китаю: піснях на кантонському діалекті, китайських масових піснях, піснях-цитатах (юйлуге), революційних піснях, інтерпретація передбачає застосування традиційних виконавських принципів, притаманних китайському національному стилю. Таким чином, імпровізацію у вокальному мистецтві китайських співаків другої половини ХХ – початку ХХІ століття доцільно розглядати у контексті впливу джазових композицій американської та європейської культур.

У 1980-х роках джаз почав масово розповсюджуватися на території Китаю. Так, наприклад, у 1981 році американський джазмен Віллі Раф (Willie Ruf) знову відкрив джаз аудиторії Шанхаю та Пекіну. Пізніше, спілкуючись із слухачами під час концерту музикант з'ясував, що ідентичного перекладу слова «імпровізація» у китайській мові не існує. Тобто, звертаючи увагу на цей факт, можна зазначити, про

вагомий рівень орієнтуру китайського вокального мистецтва періоду другої половини ХХ – початку ХХІ століття на традиційність, фольклор та зразки національної пісенності у вокальній творчості. Тому джазовий вокал став однією з рушійних сил у мистецтві співу сучасних китайських виконавців (Matusitz, 2008).

Джаз складає окрему, досить потужну ланку індустрії сучасної популярної музики Китаю ХХІ століття. Першою джазовою вокалісткою у КНР вважається Чжан Їн, яка виступала під псевдонімом *Sondia*. Професійна академічна основа її музичної освіти дозволяє співачці органічно поєднувати у своїй творчості традиції різних епох, стилів та жанрів: класику та модерн, джаз та латиноамериканські елементи. Дискографію виконавиці складають декілька альбомів. Першими з них є «Джазова лихоманка Чжан Їн» (2006 р.) та «Всередині тебе» (2008 р.). На цих платівках джазові твори чергуються із популярно-естрадними композиціями (86 од.), що свідчить про пошук вокалісткою власного творчого напрямку. У цей же час Чжан Їн прийняла участь у вокальному проекті «Леді співають «Бітлз»» («*Ladies Sings Beatles*»), в якому її інтерпретація пісень «*Let It Be*» та «*Come Together*» мали підкреслено джазовий характер. У 2014 році співачка презентувала альбом «*Sondia*», що став символічним у розвитку китайського вокального джазу (Matusitz, 2008). Ця робота максимально відрізнялася від звичної популярної музики другої половини ХХ століття, а також добре відомого напрямку шидайцю. Репертуар виконавиці досить різноманітний і включає: джазові стандарти, власні композиції, рок-композиції, а також зразки популярних китайських естрадних пісень. Імпровізуючи, вокалістка використовує джазове аранжування як основу для поєднання зазначених стилів. Так, наприклад, китайська пісня «Ріка Люян» виконується нею у помірному ритмі румби із застосуванням традиційних інструментів, а композиція «*The Beatles*» «*Let it be*» сповнена енергійного свінгу. Вокальна манера Чжан Їн відповідає її аранжуванню: прозорий тембр, насичене неочікуваними акцентами фразування, відмінне володіння скетом. Вокалістка бездоганно виконує джаз як на китайській, так і на англійській мові. Їй притаманне тонке відчуття стилю: звертаючись до китайських популярних пісень Чжан Їн додає характерні елементи фразування та мелізматики.

Жанрово-стильовий діапазон, в якому працює вокалістка, зміщений в бік джазового мейнстріму: він включає боса-нову, свінг, баладу, румбу, фанк, смув-джаз. Співочий талант китайської джаз-діви

розкривається також у колективі на ім'я «Джазова група Чжан Їн», до якого входять кращі джазмени Китаю: Ся Цзя (клавішні), Лю Юе (бас-гітара), Бэй Бэй (барабани). У якості сесійних музикантів до колективу приєднуються: Лі Сяо Чуань (труба), Вень Чжун (труба), Гао Тайхан (саксофон), Ян Мін (тромбон) (Matusitz, 2008).

Мистецтво вокальної імпровізації співачки яскраво представлене в композиції «Джаз» («Jazz») із альбому «Сондія» («Sondia» 2014 р.). Бездоганна манера виконання співачки виражена у точності фразування та акцентування, а також через використання свінгової, ритмічно-розтягнутої подачі теми. Виконана скетом вокальна імпровізація доповнює образ багатої на синкопи та неочікувані акценти танцювальної п'єси. Спів Чжан Їн, яка не має сильного від природи голосу, викликає асоціації із творчістю американських джазових вокалісток пізнього періоду, зокрема Т. Саттон (Tierney Sutton). Про це свідчить прийом унісонного співу із трубою, що вперше використала Т. Саттон наприкінці ХХ століття. Помітно, що діяльність сучасних джазових вокалістів, які активно впроваджують імпровізацію у власну творчість, лише починає активізуватися. Артисти поступово відкривають для аудиторії Сходу інакші стилі вокальних композицій, не відкидаючи традиційних національних жанрів сучасної популярної музики Китаю другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Сучасна популярна музика Китаю періоду другої половини ХХ – початку ХХІ століття виступає важливим пластом національної культури народів Сходу. Орієнтована переважно на традиції музичного фольклору та його інтонаційно-мелодичну основу, вокальна творчість китайських виконавців із другої половини ХХ століття і до сьогодні характеризується значною кількістю жанрів естради. Між тим, лише в деяких з них, співакам надається можливість імпровізації у процесі відтворення композиції.

Нами з'ясовано, що шийдацю, як один із видів сучасної популярної музики Китаю, який зазнав значного впливу джазу, блюзу, а також інших стилів американської, європейської музики, передбачає застосування імпровізації. Китайський джаз є окремим напрямком сучасної популярної музики другої половини ХХ – початку ХХІ століття, де мистецтво вокальної імпровізації має синтетичний характер і спостерігається частіше, порівняно з іншими жанрами естрадної пісенної творчості виконавців. Зазначені результати дослідження

уможливлюють подальші наукові розвідки щодо мистецтва вокальної імпровізації в контексті світового музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

- Бойко, А. М. (2017). Розвиток естрадно-вокального мистецтва у Китаї кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Мистецтво та шляхи його осмислення в дослідженнях молодих науковців : матеріали XVII міжнар. наук.-творч. конф. студентів та аспірантів*, 33-34. (Boiko, A. M. (2017). Development of variety vocal art in China at the end of XX – start of XXI century. *Art and ways of understanding it in researches of young scientists*, 33-34).
- Бойко, А. М. (2017). Основні етапи становлення естрадного вокального мистецтва в Китаї. *Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених*, 121. (Boiko, A. M. (2017). Main stages of variety vocal art establishment in China. *Cultural Studies and Information Society of the 21st Century : collection of scientific works*, 121).
- Бойко, А. М. (2017). Вплив фольклорних і релігійних музичних традицій на естрадно-вокальне мистецтво Китаю. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф.*, 350-351. (Boiko, A. M. (2017). Influence of folklore and religious musical traditions on variety vocal art of China. *Culturology and Social Communication : Innovative Development Strategies : collection of scientific works*, 350-351).
- Бойко, А. М. (2019). *Естрадно-вокальне мистецтво Китаю в контексті історико-культурних та жанрово-стилістичних процесів* (дис. ... канд. мист. : 17.00.03). Харків (Boiko, A. M. *Variety vocal art of China in the context of historical cultural and genre-style processes* (PhD thesis). Kharkiv).
- Мадисева, Т. П. (1994). *Про співвідношення мовної та музичної інтонації у вокальному виконавстві (до питання виконання іншомовної вокальної музики)* (автореф. дис. ... канд. мист. : 17.00.02). Київ (Madysheva, T. P. *On the correlation of language and musical intonation in vocal performance (to the question of performing foreign language vocal music)* (PhD thesis). Kyiv).
- Польська, І. І. Відгук офіційного опонента на дисертацію Ден Кайюаня «Камерно-вокальна мініатюра у творчості китайських композиторів 1980–90-х років: жанрова стилістика». Режим доступу: <http://num.kharkiv.ua/share/pdf/Відгук%20Польської%20%20I.I.pdf> (Polska, I. I. The official opponent's response to Deng Kaiyuan's dissertation «Chamber and vocal miniature in the works of Chinese composers of the 1980s and 1990s: genre stylistics». Retrieved from: <http://num.kharkiv.ua/share/pdf/Відгук%20Польської%20%20I.I.pdf>).
- Kloet, J. (2010). *China with a Cut: Globalisation, Urban Youth and popular Music Amsterdam*. Amsterdam University Press.
- Matusitz, J. (2008). *Chinese rock and pop music: a semiotic perspective*. Asia Europe Journal.
- Steen, A. (2011). *Cries of Joy, Songs of Sorrow: Chinese Pop Music and Its Cultural Connotations*. Pacific Affairs.
- 波伊克·安娜. 论中国歌手韩磊的演唱风格及艺术成就// 艺术品鉴 : 学术期刊. 西安, 2018年. 第21期. ISSN 2095-2406. 第 126–127页. (Boiko, A. M. (2018). *Вокально-виконавський стиль та мистецька творчість китайського співака Хань Лея*. Еталон мистецтва : зб. наук. пр.

Сіань. (Boiko, A. M. (2018). *Vocal performance style and artistic creativity of the Chinese singer Han Lei*. The standard of art: coll. of science. Sian).

郑凯. 中国流行音乐民主化模式研究—以“西北风”为例 // 中国校外教育. 2010年.

第7期. 第163页. Чжен Кай (2010). *Дослідження китайської естрадної музики (на прикладі творів, створених у північно-західному стилі. Китайська освіта. (Zheng Kai. (2010). A study of Chinese pop music (on the example of works created in the North-Western style. Chinese education).*

邵红红. 中国流行音乐的发展历程探讨 // 音乐大观. 2013年. 第8期. 163页. Шао Хун Хун (2013). *Аналіз розвитку китайської естрадної музики. Великий музичний огляд. (Shao Hong Hong. (2013). Analysis of the development of Chinese pop music. A big music review).*

SUMMARY

Yeromenko Andrii, Yeromenko Nataliia. The art of vocal improvisation in cintemporary China popular music of the second half of the 20th – early 21st century.

The article analyzes the peculiarities of the application of the art of vocal improvisation in modern Chinese popular music of the second half of the 20th - beginning of the 21st century; the genres and directions of the country's modern popular music, which were formed in the period of the 50s of the last century, are singled out, and the historical retrospective of their formation until the first half of the 21st century is followed. The impact of the state-building, political, and socio-economic processes that took place on the territory of the People's Republic of China in the 1950s and 1980s on the formation of the mass pop culture of the country was clarified, and the role of American and European musical styles in the field of popular music of the country was characterized. Genres of Chinese popular music of the second half of the 20th century in which the art of vocal improvisation takes place have been identified. The specifics of the main styles and genres of modern Chinese pop and vocal art are determined. The specifics of the main genres of modern Chinese popular music, namely: children's song, lyrical song, modern song (shidaitu), popular song in the Yue language, Chinese mass song, and the historical dynamics of their development are briefly considered.

It is noted that shidaitu, as a direction of modern popular music, arose on the basis of the synthesis of blues and jazz and is considered the forerunner of Chinese national jazz. Manifestations of the art of vocal improvisation are specified through the work of female singers, who act as bright representatives of the shidaitu. The figures of soloists who are the face of Chinese jazz in modern popular music and models in the masterful embodiment of improvisation are presented. As an example of Chinese vocalists who master improvisation in jazz style, the work of singer Zhang Ying is described in more detail. It was noted that the popularity of the performer over the last decade is gaining momentum and recognition in the professional circles of jazz representatives in China.

Key words: *vocal improvisation, modern Chinese popular music, shidaitu, Chinese jazz, pop and vocal art, genre and style trends, international mutual influences.*